

Ymke van der Staay

- INTERVIEW -

Wat vind je het leukste genre om te vertalen?

Fictie voor jongeren of jongvolwassenen. Fictie omdat je daarbij creatiever kan en moet zijn dan bij non-fictie, en specifiek voor jongeren omdat ik het leuk vind om de dialogen te vertalen. Jongeren praten anders tegen elkaar dan volwassenen. Het is leuk om jongerentaal te vertalen.

Wat vind jij de grootste uitdagingen bij het vertalen van een roman?

Soms hebben romans een heel eigen stijl die de leesbaarheid niet per se ten goede komt. Dan moet je als vertaler een balans vinden tussen het behouden van die stijl en de leesbaarheid. Ook weet je soms niet helemaal zeker wat de auteur bedoelt. Veel woorden kunnen op meerdere manieren worden vertaald, met kleine nuanceverschillen. Dan is het belangrijk dat je weet wat er precies wordt bedoeld, zodat je weet welk woord je moet kiezen.

Hoe zorg je dat de toon en stijl van het origineel behouden blijft?

Door er heel goed op te letten welk gevoel het boek mij als lezer geeft. Soms kan iets in het Duits bijvoorbeeld heel formeel overkomen maar in het Nederlands totaal niet, of andersom. Je moet de woorden/zinnen dus niet altijd vertalen 'zoals ze er staan', maar zoals ze worden bedoeld. Dat betekent dat je soms dingen zult moeten veranderen, juist om de toon en stijl te behouden.

Heb je tijdens het vertalen wel eens contact met de auteur?

Ja, ik heb twee keer contact opgenomen met een auteur. Beide keren heb ik deze auteurs een lijstje gestuurd met vragen. In een van die gevallen stonden er wat foutjes in het boek. Ik wilde de auteur daarop attenderen, en ook vragen of de verbeteringen die ik had aangebracht zo klopten. Een andere keer vroeg ik aan een auteur of de twee 'Geschwister' (het Duitse woord voor broers en zussen) die haar hoofdpersoon heeft, twee mannen, twee vrouwen, of een man en een vrouw waren, omdat we in het Nederlands geen woord hebben voor 'Geschwister'.

Moet je zelf veel onderzoek doen tijdens het vertalen? Heb je misschien een leuk voorbeeld?

Ja, maar hoeveel onderzoek er nodig is ligt aan het type boek. Bij non-fictie zul je meer onderzoek moeten doen. Ik heb bijvoorbeeld het boek *De geschiedenis van de vrouw in 100 voorwerpen* vertaald, waarin zoals de titel al zegt, 100 verschillende voorwerpen uit verschillende tijdperken aan bod kwamen. Bij het vertalen moest ik bijvoorbeeld opzoeken wat de Nederlandse namen zijn van de familieleden van een koningin uit het oude Egypte. Sowieso hebben koningen vaak een andere naam in het Nederlands dan in een andere taal. Verder kijk ik bij non-fictie boeken zoveel mogelijk na of genoemde datums kloppen.

Welk boek zou je heel graag nog eens vertalen?

Het lijkt me heel leuk om een boek zoals Harry Potter te vertalen. Een boek waarin je je creativiteit de vrije loop kunt laten, waarin alle namen van personages, diersoorten en schoolvakken, maar ook de toverspreuken een bepaald gevoel moeten overbrengen. Een vertaling waarin je echt je fantasie en creativiteit kwijt kunt.

Lees je zelf graag boeken in de originele taal of liever in vertaling (of allebei)?

Ik lees het meest in het Nederlands, maar soms ook in het Engels. En voor mijn werk natuurlijk in het Duits. Maar als ik gewoon voor mijn eigen plezier lees, merk ik dat ik bij het Engels toch net wat sneller wegdroom dan bij het Nederlands.

De opkomst van generatieve AI heeft ongetwijfeld veel invloed op het vertalersvak. Wat is AI voor jou – een vriend of vijand?

Een vijand. Absoluut. Meta heeft miljoenen boeken die illegaal online waren gezet gedownload en daar zijn AI-systemen mee getraind. Daar zaten ook vertalingen van mij tussen. AI is dus getraind met het werk dat vertalers hebben gedaan, zonder dat we daarvoor worden gecompenseerd. Ik maak me er wel zorgen over dat AI het werk van vertalers gaat overnemen. Ik ben namelijk bang dat uitgeverijen die het alleen om winst gaat, in de toekomst vertalingen gaan laten maken door AI en dan misschien een vertaler het werk laten controleren. Maar de vergoeding daarvoor zal een stuk lager zijn dan voor een echte vertaling. Dit zou heel slecht zijn voor de boekenbranche, omdat vertalingen die door een computer worden gemaakt slechter zijn dan vertalingen die door een menselijke vertaler worden gemaakt. Een mens heeft taalgevoel, is zich bewust van stijl en weet hoe mensen

daadwerkelijk praten. Goede uitgeverijen zullen dus hopelijk echte vertalers blijven gebruiken.

Waarover ga jij tijdens een schoolbezoek graag met jongeren in gesprek?

Over wat ze lezen, waarom ze wel of niet van lezen houden, wat voor hen drempels zijn om meer te lezen. En wat ze maar willen weten over vertalen of het boekenvak in het algemeen.

Welk advies zou je jongeren willen geven die later zelf graag willen vertalen?

Het is belangrijk dat je een tweede taal spreekt. Misschien spreek je thuis wel een andere taal, dat zou natuurlijk al super zijn. Maar ook als je nog geen vreemde taal spreekt, kun je die leren. Je kunt bijvoorbeeld een bachelor Duits/Frans/Koreaans doen en vervolgens een master Vertalen doen. En het is goed om veel te lezen. Dat is goed voor je woordenschat en voor je taalgevoel. Als je zelf ook schrijft is dat al helemaal geweldig.

Ymke van der Staay

- LEESFRAGMENT -

Het leesfragment van Ymke van der Staay komt uit *Windkracht 17* en wordt aangeboden door Uitgeverij Cossee.

Met mijn MacBook in mijn rugzak, mijn lievelingskleren in mama's marineblauwe harde koffer, AirPods in mijn oren en de opgevouwen opzegging in mijn heuptasje verlaat ik het huis aan de Fröhlichstraße 37, dat mijn thuis niet meer is. De koffer rolt niet goed, je kunt het handvat niet uittrekken, en het voelt alsof ik een plastic blok achter me aan sleep. Hem dragen is te zwaar en mijn schouder doet nog pijn van dat gedoe met de kast. Eigenlijk zou ik het liefst rennen en ik heb er spijt van dat ik niet mijn grote zwemtas heb gepakt die ik altijd gebruik als ik op reis ga. Maar ik moest kiezen, en ik heb sowieso continu spijt van elke keuze die ik maak. Ik vraag me af van welke reizen de koffer zo versleten is. Mama heeft hem zolang ik leef nooit gebruikt. Tilda is met mama en haar vader een keer met de auto naar Zuid-Frankrijk geweest, toen was ze tien of zo. Maar daarvan had hij niet zo beschadigd moeten raken. Ik trek mijn smartphone uit het heuptasje.

Ik: *Die marineblauwe koffer*

Ik: *Heeft mama die destijds meegenomen naar Frankrijk?*

Tilda: ?

Ik stuur haar een foto.

Tilda: *nee*

Tilda: *ben je onderweg?*

Tilda: *wanneer kom je aan?*

Tilda: *ida, je komt wel hè?*

Tilda en haar duizend vragen maken me woest.

Ik blijf staan, buk en bekijk het blok eens wat beter. Het rechterwieltje is bijna helemaal weggesleten. Allemaal kleurrijke krassen op de harde buitenkant. Mama heeft me nooit iets verteld over wat voor reizen dan ook. Ik heb het haar ook nooit gevraagd. Toen ik een keer gebakken schapenkaas had gemaakt, wilde ze zoals zo vaak niet mee-eten omdat ze geen honger had en bovendien alles met schaaп goor vond sinds ze een keer schapenkop had gegeten. Ik vroeg: Waar? Ze antwoordde: In Noorwegen. Ik vroeg niet: Wanneer?

Ik stel me voor dat mijn mama, toen ze nog geen mama was, op het station van Bergen de trap afrende naar een trein naar Oslo, misschien achter een Björn of Ragnar aan. Los haar, bruine plukjes in haar gezicht, haar bruine ogen toen nog stralend van levenslust. Ik stel me voor dat ze 'Stop!' schreeuwt terwijl ze de koffer achteloos de trap afsleurt, dat Ragnar haar nog net op tijd de trein in trekt, dat ze dan buiten adem tegenover elkaar staan, elkaars hand vasthouden en mama nog steeds buiten adem hard lacht van geluk. Ze moest eens weten wat haar nog te wachten staat. Maar ze weet het niet. Gelukkig maar. Ik vraag me af wat er van Ragnar terechtgekomen is. Waarschijnlijk heeft hij kleinkinderen en woont hij met zijn vrouw Lagertha in zo'n rood Noors huis aan het meer, zoals op de covers van Noorse misdaadromans, mis-

schien met een Hollywoodschommel in de tuin. Zou hij zich het Duitse meisje met wie hij ooit een zomer heeft doorgebracht nog herinneren? Ik vraag me af hoe hij zou reageren als ik hem zou vertellen dat de achttienjarige Andrea niet meer leeft. Dat ze dood is. Het zou hem waarschijnlijk om het even zijn, zoals die dingen je nou eenmaal om het even zijn als je elkaar al een eeuwigheid niet meer hebt gezien. Om het even dat ze er gewoon niet meer is. Klootzak. Om het even dat Andrea's dochter Ida, die hij helemaal niet kent en die hem ook om het even is, de woning ontvlucht met deze oude, niet goed rollende marineblauwe harde koffer, die hij zich niet meer kan herinneren en die hem ook om het even is, en gewoon alles achterlaat.

Ik denk aan de volle woning die ik achterlaat, aan de lelijke meubels, aan mijn doos met tekeningen, aan mijn boeken, aan mama's kledingkast, aan haar kleding in haar kledingkast, aan haar kleding die zo levendig naar haar ruikt dat de vrouw van wie die is eigenlijk niet dood kan zijn, niet dood mag zijn. Het zoetige parfum, de lichte zweem van zweet, de alcoholadem, het is er nog, alsof ze zich in de kast verstopt en het allemaal één grote grap is. Het ruikt zo sterk naar mama in haar kamer dat ik alles kort en klein wil slaan.

Voor de sleuteloverdracht moet ik van die spullen af zijn. Ik heb nog drie maanden, en ik moet Tilda vertellen dat ik de woning vandaag heb opgezegd.

Terwijl ik door de Fröhlichstraße loop, google ik wat het Noorse equivalent van 'klootzak' is: *drittsekk*. Dan google ik 'woning leeghalen', vooral omdat ik de blikken achter

de ramen wil ontwijken. De blikken van de drittsekker die roddelen over de dochter van de dode alcoholiste uit het verdrietige huis, die veel te dun gekleed in een kort rokje en een roze leren jas, en ondanks de grijze lucht met een grote zwarte zonnebril op, een kapotte, oude marineblauwe koffer achter zich aan sleept en op haar mobiel zit te klooien in plaats van vriendelijk te groeten. Altijd op hun mobiel, die generatie. Die ondankbare snotneus was niet eens op de begrafenis. Als ik 'Bespaar jezelf stress, tijd en geld. Laat je woning professioneel leeghalen. Discrete en snelle boedelruiming' lees, stop ik het kutding weer in mijn heuptasje. Boedelruiming. Ruiming. Dan wordt alles geruimd wat van haar over is. Dan is er niets meer wat naar haar ruikt. Tilda en Viktor kunnen dit regelen. Ze hebben er al ervaring mee. Ik kijk nog een keer achterom. Mijn raam. Onze lelijke woning in het lelijke huis. En ik besef: ik kom hier waarschijnlijk nooit meer terug.

Bij de bushalte gooi ik de envelop met de opzegging in de brievenbus. Ik heb de zin vanochtend op een geruit vel papier gekrabbeld. Na gisternacht was duidelijk dat ik daar niet kan blijven. Dat ik doodga als ik blijf. En ik weet niet of ik dood wil.

Als ik in de tram zit en langs het buitenzwembad rij, doe ik mijn ogen dicht. Ik kan er niet naar kijken. Het doet pijn, omdat het het tweede afscheid is. En als ik besef dat het voorgoed is, draai ik me toch nog een keer om. Ik kijk naar de ingang en word overspoeld door emmers vol ijswater met scherpe ijsklontjes die mijn hoofd en schou-

ders opensnijden. Ik adem geconcentreerd in en uit, 4-7-8, zoals Viktor me heeft geleerd, terwijl ik voor me zie dat ik Tilda door het draaihek volg. Eerst de geur van chloor en regen en dan het moment waarop ik het zwembad zie, dat er iedere keer anders uit ziet. Opstijgende damp, druppeltjes die op het oppervlak dansen en het doorbreken. Tilda klapt de parasol boven ons bankje uit, we doen onze rugzakken af en onze kleding uit, en ik doorbreek het wateroppervlak als een regendruppel. Het mooiste is eigenlijk niet het duiken en het gevoel gewichtsloos te zijn als een vis. Het mooiste aan het duiken is Tilda. Was Tilda. Tilda, die ik telkens weer in mijn ooghoek zag, hoe ze haar banen trok, hoe ze daarna op het bankje zat. Hoe ze er gewoon was. Hoe we samen naar huis reden, hoe we samen avondbrood aten. Vreemd, dat je kindertijd soms zo mooi kan voelen terwijl hij ook echt shit is. Ik voel me leeg en vol tegelijk.

Toen Tilda er niet meer was ging ik alleen nog naar het binnenzwembad om te trainen. Het buitenzwembad kon niet, te pijnlijk. Toen ik vijftien was of zo ben ik weer door het draaihek gegaan, maar alleen 's avonds, als het regende. Niet omdat ik nog steeds zo'n schijtlaars was als vroeger, maar omdat het er gewoon het mooist is als het regent. Ik trok dan een paar baantjes, dook tussendoor steeds langere afstanden – zonder in gedachten een wedstrijd te doen – en als ik soms vanuit mijn ooghoek een goede zwemster zag, stelde ik me voor dat het Tilda was. Ik doe mijn ogen open, vandaag is de lucht grijs en het zou ieder moment kunnen gaan regenen.

In de harde koffer zitten alleen kleren. Ik heb geen en-

kel boek ingepakt en nu zit ik hier in de tram en laat ik, om niet te zien wat er achter de ramen voorbijtrekt, het ene TikTok-filmpje na het andere afspelen zonder ze echt te bekijken, tot er een melding verschijnt dat mijn data bijna op is. Ik stop het ding in mijn heuptasje en doe mijn ogen dicht. Ik heb het koud en ben misselijk, mijn hoofd bonkt en ik heb buikpijn. Ik knijp mijn ogen nog harder dicht, ontspan mijn armen en benen en stel me voor dat ik zwem. Een wedstrijd. Ik concentreer me op mijn lichaam, mijn spieren, mijn armen en benen, die sneller en sterker moeten zijn dan ze zijn. Hou vol, hou vol. Het water en ik zijn één. De ruis in mijn oor, het doel voor ogen. Dan: rechts van me een zwemster die ik af moet schudden. Een zwart plukje dat uit haar rode badmuts steekt. Wie is dat? Dat haar ken ik. En de geur ook. Hypnotic Poison van Dior, altijd net iets te veel, en een vleugje komijn. Het moet Samara zijn. Maar Samara zwemt niet. Samara haat zwemmen. Ik heb het haar geleerd toen ze twaalf was, in het binnenzwembad, en ze vond het verschrikkelijk. Water was gewoon niet haar ding, zei ze.

Ze was een klassiek aardeteken, zei ze altijd. 'Sterrenbeelden zijn bullshit,' zei ik altijd.

Samara: Je bent dan ook een Tweeling. Tweelingen geloven vaak niet in sterrenbeelden.

Ik doe mijn ogen open en kijk uit het raam, naar de velden. We zijn haar woonwijk allang gepasseerd. Samara woont met haar familie in een lelijk huizenblok. In een driekamerflat. Het is daar heel warm. De muren zijn oranje en geel geverfd en het hart van de woning, de

woon- en eetkamer, is heel klein en best knus. Een comfortabele bruinleren bank met glanzende paarse en blauwe kussens, een rood Perzisch tapijt, een oude glazen tafel met gouden poten, een zilveren kaarsenhouder waar iedere keer weer andere kaarsen in zitten, en een massief eiken eettafel met witte beklede stoelen eromheen. De vensterbank staat vol met orchideeën in alle mogelijke kleuren en in de meest verschillende potten. In die bonte, altijd piekfijn gepoetste woning past geen enkel meubelstuk bij het andere, maar het geheel is zo harmonieus dat er maar weinig plekken zijn waar ik me meer op mijn gemak voel. En de geur daar, het zoete parfum van haar moeder, komijn, kaneel, orchideeën, vanille-geurkaarsen en pijp. Ik was graag en veel bij hen thuis, ik hou van Samara's huis en van haar ouders en ik mis ze. Ik ben er al twee maanden niet meer geweest.

Samara kwam in die tijd regelmatig naar mij toe, ze belde zonder aankondiging gewoon aan met een zak vol fake-Tupperware met Arabische specialiteiten van haar moeder en een stapel geprinte teksten van de uni. Op elke tekst stond rechtsboven de datum en de titel van het hoorcollege of de werkgroep. Toen ik nog naar de uni ging las ik de meeste teksten niet eens, laat staan dat ik ze printte. Uit een slecht geweten tegenover Samara las ik er toen toch een paar. De teksten over literatuurantropologie rond 1900 waren wel cool.

Eigenlijk heb ik nooit literatuur willen studeren, het was een tijdelijke oplossing tot ik in Leipzig zou worden aangenomen. Maar sowieso lijkt mijn hele leven een soort tijdelijke oplossing.

Samara is veel te goed voor me. Ze wenst me iedere ochtend een goede morgen en iedere avond een goede nacht via WhatsApp. Altijd verschillende variaties, soms uitbundig met emoji's, soms simpel, soms in het Frans en soms in het Engels. Ik antwoord zo goed als nooit.

Ik hou van Samara, ze is het beste wat me ooit is overkomen, en dat bedoel ik zonder enige overdrijving. De herinneringen aan onze vriendschap en de gedachte dat het ooit weer net als vroeger zou kunnen zijn, dat we ooit weer een Samida-weekendtrip naar een grote stad zouden kunnen maken, naar Bazel of Riga aan zee, zijn het enige wat me soms voor heel domme beslissingen behoedt.

Ik pak het kutding uit mijn heuptasje en open de chat.

Samara: *Hier is de samenvatting van het hoorcollege 'Intermedialiteit' van 14-06*

Een foto van Samara's nette aantekeningen.

Samara: *Ik heb hem je ook als pdf gemaild*

Samara: *Goedemorgen Ida*

Samara: *Prof. Kuhn is echt een idioot*

Samara: *Mama vraagt of ze halva of falafel voor je zal maken, wat heb je liever?*

Samara: *Heb halva gezegd*

Samara: *Jij houdt meer van zoet, toch?*

Samara: *bonne nuit*

Samara: *Hou van je*

Zo gaat het elke dag, en ik zou het missen als ze ermee zou stoppen. Ik typ voor het eerst een antwoord. Ik: *Hi Samara*

Ik: *Ik ga een tijdje weg*

Samara typt.

Samara: *Waar ga je heen???*

Ik: *Naar Tilda waarschijnlijk*

Samara: *Waarschijnlijk???*

Samara belt. Ik neem niet op, doe mijn ogen weer dicht en zwem.

Op het centraal station kijk ik naar het informatiebord. Over vijftien minuten gaat er een trein naar Hamburg. Tilda heeft me gisternacht tijdens ons telefoongesprek via WhatsApp een flex-ticket naar Hamburg gestuurd. Ik dacht dat ik een hartaanval had en wist niet wie ik moest bellen. Klassieke paniekaanval, zei Viktor, en ik vind het nog steeds bijna een beetje onbeschoft om een bijna-doodervaring zo af te doen. Paniekaanval, dat kende ik alleen van Instagram en TikTok.

Het ergert me dat ik vanwege de vermeende hartaanval ben gezwicht en het lijntje naar Tilda vanuit mijn kant heb geopend, maar ik dacht echt dat ik doodging. Nu denkt ze waarschijnlijk dat ik echt hulp nodig heb en zal ze me weer bombarderen met vragen en adviezen. Sinds het telefoontje in de nacht van mama's dood heb ik haar niet één keer gebeld. Zij was altijd degene die belde of langkwam. En ik was het die niet opnam of eenlettergrepige antwoorden gaf als ik het gesprek niet kon voorkomen. *Laat me met rust, Tilda. Het gaat goed met me. Ik heb je hier niet nodig.* Ik weet niet eens waarom ik zo dichtgeklapt ben, waarom ik zo kut doe tegen haar. Maar er zit een brok woede in mijn buik die bezit van me neemt en tegen Tilda tekeergaat. En ik weet niet eens tegen wie of

wat de brok woede zich richt, tegen Tilda of tegen mij of tegen alles, en het maakt me zo woedend dat ik niet weet tegen wie of wat de brok woede zich richt, dat ik het liefst met een broodmes al mijn vingers een voor een zou willen afsnijden. Heel langzaam of heel snel.

De brok woede wil ook niet naar Hamburg. Een deel van mij wil wel naar Hamburg. Een deel van mij kan er niet meer tegen om alleen te zijn en verlangt ernaar zich door Tilda te laten bemoederen. Ik denk aan Tilda, Viktor en de kleintjes. Ik denk aan wentelteefjes met vanillesaus die Tilda voor mij zou maken. En ik denk aan de woorden die ze weer zou zeggen: ‘Het is niet jouw schuld’, ‘Ze was op’, haar vragen: ‘Je hebt de woning opgezegd?’, ‘Wat ben je nu van plan?’, ‘Waar wil je wonen?’, ‘Wil je stoppen met je studie?’, en bekijk ondertussen in de app van de Deutsche Bahn de routes van de treinen die in Hamburg stoppen en dan doorrijden. Een ICE rijdt tot naar Stralsund. Oostzee. Dat klinkt wel aardig. Maar die vertrekt pas over twee uur.

Sinds ik niet meer schrijf haat ik wachten. Daarom moet ik die twee uur ergens mee zien te vullen. Bij Rossmann koop ik wat snacks en drankjes voor de rit. Lang leve zelfscankassa's. Vanwege de muziek die uit mijn AirPods komt kan ik de piepjes helaas niet horen, daarom scan ik per ongeluk maar de helft van de producten die ik in mijn rugzak stop; Mamba, Billy Tiger-maïssticks, Cola Zero en een verrassingsei. Bij de tijdschriftenwinkel op het station zijn alleen trashy liefdesromannetjes en krimi's te koop, die het niet waard zijn om er meer dan tien euro aan uit te geven. En ik jat uit principe geen

boeken. Ik blader door een paar roddeltijdschriften, de Kardashians en hun draagmoeders, de sapkuur-hype van de sterren, en loop naar perron 8, ga op het bankje zitten en steek een sigaret op. Naast me schraapt een man van middelbare leeftijd zijn keel. Hij schraapt zijn keel nog een keer. Waag het eens me aan te spreken. Zo'n burgerlijke Iulhannes kan ik er nu niet bij hebben. Hij schraapt zijn keel nog een keer.

De man: Jongedame. Het rokersgedeelte is daar achter.

Ik voel me niet aangesproken.

De man schraapt zijn keel nog een keer.

'U mag hier niet roken,' zegt hij veel te hard en onvriendelijk.

Ik draai me langzaam naar hem toe.

Ik: *Sorry, what did you say?*

De man is zoals verwacht niet voorbereid op de plotselinge taalverandering, wijst dan naar het rokersgedeelte en maakt een gebaar alsof hij rookt, 'Daar! Roken!', ik haal mijn schouders op, '*Sorry, I don't understand,*' en zie kortsluiting ontstaan in zijn hoofd. Hij staat op, loopt om de bank heen en gaat op de plaats zitten die het verst van me weg is, terwijl hij 'Kut-Amerikanen' mompelt.

Klootzak. Ik steek nog een sigaret op, terwijl ik nu al miselijk ben.